روزنامه شرق

اندیشه . گزارش

«امانوئل والرشتاین» و آینده سرمایه‌داری، گفت‌وگو با پرویز صداقت — صفحه ۸

«والرشتاین» و نظریه نظام‌های جهانی — صفحه ۹

فعالیت پُررونق نماشویی‌های نوروزی ساختمان‌های بلندمرتبه — صفحه ۱۰

«والرشتاین» و نظریه نظام‌های جهانی

حسینعلی نوذری

ایمانوئل والرشتاین بی‌تردید از جمله برجسته‌ترین و تاثیرگذارترین نظریه‌پردازان اجتماعی نسل خود محسوب می‌شود. متولد ۲۸ سپتامبر ۱۹۳۰ در نیویورک است. طی دودهه ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ در فضای پرشور و رادیکال چپ نیویورک پرورش یافت. پژوهشگران و محققان و روشنفکران از طیف‌های مختلف چپ در مجله مانتلی ریویو (Monthly Review) گرد هم جمع شده بودند: جریان‌هایی از چپ نو، مارکسیسم غربی، فرانکفورتی‌ها و دیگر رادیکال‌های نظری، که در کنار انواع قرائت‌ها و دریافت‌ها قرائت‌های جهان سومی نیز از مارکسیسم ارایه می‌کردند در این میان والرشتاین نیز به سراغ جامعه‌شناسی سیاسی ناسیونالیسم آفریقایی و پان افریکانیسم رفت و پژوهش‌ها و تحقیقاتی را در این زمینه عهده‌دار شد (Ritzer, 2005, p. 875).

در کارنامه پژوهشی و تحقیقاتی والرشتاین به فهرست مطولی از کتاب‌ها، مقالات، سمینارها، سخنرانی‌ها، پژوهش‌ها و دیگر فعالیت‌های علمی-آکادمیک برمی‌خوریم.

استاد جامعه‌شناسی در دانشگاه نیویورک و بینگهمپتون؛ مدیر «مرکز فرنان برودل برای مطالعه اقتصاد، نظام‌ها و تمدن‌های تاریخی»؛ و رییس پیشین انجمن جامعه‌شناسی آمریکا. نخستین کارها و آثار وی درباره آفریقا و استعمار (کلنیالیسم) بود، آثاری چون آفریقا: سیاست استقلال (۱۹۶۱)، راه استقلال: غنا و ساحل عاج (۱۹۶۴)، آفریقا: سیاست وحدت (۱۹۶۷)، آفریقا: سنت و تحول (۱۹۷۲).

والرشتاین را می‌توان از برخی جهات در زمره نظریه‌پردازان انتقادی چپ نو قرار داد، به واسطه تاثیرپذیری‌های عمده از جریان‌های مارکسیسم غربی و دیدگاه‌های انتقادی چپ‌نو و نظریه انتقادی نئومارکسیسم. به‌ویژه با در نظر گرفتن انتقادهایی که بر پارادایم‌های نظری مختلف در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی در صورت‌بندی مدرنیته از دوران روشنگری به بعد و به‌خصوص از عصر استعمار (کلنیالیسم) و الگوهای اقتصادی نظام سرمایه‌داری به مثابه یک کل در جنبه‌ها و ابعاد مختلف، کارکردها و کارویژه‌ها (functions) و کاربست‌های (practices) آن در سطح جهانی در قالب پارادایم نظام اقتصاد جهانی مدرن و همینطور از نظریه کارکردگرایی (functionalism) به عمل آورده است. در این راستا تلاش عمده وی معطوف نشان‌دادن و اثبات این تز بوده است که: نظام سرمایه‌داری اروپا اساسا به یمن استعمار، استثمار و غارت جوامع و مناطق مستعمرات «پیرامونی» خود بسط و توسعه یافته است و توانست در سایه منابع سرمایه، درآمدها و ثروت‌های عظیمی که از این رهگذر در جوامع «مرکز» خود انباشت کرد، امکان‌ها و شرایط لازم برای گسترش و توسعه خود در ابعاد جهانی فراهم آورد و به این ترتیب به شکل نظامی جهانی درآید؛ جریانی که سرانجام با ظهور فرآیند جهانی‌شدن به تکامل نهایی خود رسید (Turner, 2006, p. 653). دیدگاه‌ها و نقطه‌نظرات وی در حوزه‌های مطالعاتی متنوع در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی همچون اقتصاد سیاسی، جامعه‌شناسی سیاسی، جامعه‌شناسی تاریخی، علوم سیاسی، تاریخ و نیز توجه وی به مسایل و موضوعات متنوعی چون رویکرد مکتب آنال، نظام سرمایه‌داری، امپریالیسم، نظریه تاریخی و تطبیقی، جهانی‌شدن، نظریه نظام جهانی، مارکسیسم و دیگر حوزه‌ها جملگی حکایت از دینامیسم و پویایی فکری و نظری و تعهدات روشنفکری او در قبال مسایل سیاسی-اجتماعی جامعه معاصر و دغدغه بابت معضلات و بحران‌های پیش‌روی انسان معاصر دارند. در راستای تحقق بخشی از این دغدغه‌های نظر و فکری بود که به اتفاق ترنس هاپکینز (Terence Hopkins) «مرکز فرنان برودل در دانشگاه بینگهمپتون» را بنیاد نهاد. بیش از ۳۰ جلد اثر منتشرشده در شکل کتاب و افزون بر ۲۰۰ مقاله مستقل و مقالاتی در شکل فصل‌هایی از کتاب‌های مختلف، همگی حکایت از تلاش وی برای برآوردن ضرورت‌ها و نیازهای مبرم نظری و پراتیک موجود در برابر جوامع معاصر و تلاش در جهت حل پاره‌ای معضلات گریبانگیر انسان معاصر است. گرچه وی صراحتا امکان تدوین و ارایه هرگونه نظریه عمومی در علوم‌اجتماعی را نفی می‌کند اما رویکرد مفهومی و نظری وی در مطالعه و بررسی تاریخ جهان و توجه به فرآیندهای تحولات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و تاثیر آنها بر «تاریخ جهانی» که اصطلاحا آن را «چشم‌انداز نظام‌های جهانی» می‌خواند، تاثیر ژرف و گسترده‌ای در علوم اجتماعی و انسانی داشته است. به‌ویژه هرجا که پژوهشگران و روشنفکران درصدد رسوخ به درون چیزی بودند که جیووانی اَریگی از آن با عنوان «مه‌آلودگی (ابهام) جهانی‌شدن» یاد می‌کند (Ritzer, op. cit.).

در یک تحلیل ساختاری، نظریه والرشتاین را می‌توان به منزله وجه جرح و تعدیل‌یافته و شکل اصلاح‌شده‌ای از جامعه‌شناسی مارکسیستی طبقه اجتماعی دانست. نظریه مذکور در پی اثبات این فرضیه است که طبقه بورژوا در جوامع، دولت‌ها و نظام‌های اقتصادی و سیاسی مرکز به استثمار و غارت طبقه کارگر جوامع «پیرامونی» می‌پردازد (Turner, op. cit). والرشتاین چنان که خواهیم دید در بسط و توسع نظریه مذکور بر این نکته تاکید می‌ورزد که علاوه بر «مرکز» و «پیرامون» حوزه وسیع و گسترده دیگری نیز وجود دارد موسوم به «نیمه‌پیرامون» که شامل قدرت‌های جدید در حال ظهور-نظیر ژاپن و روسیه- و قدرت‌های قدیمی در حال افول نظیر اسپانیا و اتریش- مجار- بود.

از نظر موضع سیاسی و جهت‌گیری در قبال سیاست‌های رایج و کاربست‌های سیاسی روز، والرشتاین از منتقدان جدی و سرسخت سیاست خارجی آمریکاست. رادیکالیسم سیاسی وی تا حدودی نتیجه و پیامد اعتراضات و جنبش دانشجویی سال‌های دهه ۱۹۶۰ بود که در کتاب «دانشگاه در آشوب: سیاست تحول» (۱۹۶۹) به تحلیل و تشریح آن پرداخت. از سال ۱۹۸۰ وی به بحث و استدلال در این زمینه پرداخت که ایالات‌متحده به‌صورت یک «هژمون در حال افول» درآمده است. موضوعی که اوایل حتی مایه دست‌انداختن و تمسخر وی شده بود اما از زمان جنگ خلیج و سپس حمله نیروهای متحد به رهبری ایالات متحده به عراق طی دهه ۱۹۹۰ و بعد، استدلال مذکور در سطح گسترده‌ای شایع شد و طرفداران زیادی در میان نظریه‌پردازان منتقد سیاست خارجی ایالات متحده پیدا کرد. والرشتاین به اتفاق سمیر امین، آنره گوندر فرانک و جیووانی اریگی به کشف یا بازکشف نظام جوامع مدرن پرداخت که در پی ظهور و اعتلای روند هژمونی اروپا سربرآورده بود. در این رابطه وی به سه حوزه یا قلمرو مطالعاتی و پژوهشی اساسی و زیربنایی توجه و علاقه وافری مبذول داشته است: الف) روند تاریخی توسعه نظام جهانی مدرن ب) بحران نظام سرمایه‌داری جهانی در دوران معاصر ج) ساختار اجتماعی دانش و معرفت. وی بر مبنای مطالعات و پژوهش‌های عمیق و دامنه‌داری که درخصوص روند تکامل نظام سرمایه‌داری و فرآیند بسط و گسترش آن از قرن شانزدهم به بعد انجام داده است و به تأسی از سنت مطالعات مارکسیستی درباب امپریالیسم -عمدتا آرا و نظرات لنین، بوخارین و لوکزامبورگ - و نیز بر مبنای مطالعات و پژوهش‌های ژرف و تاثیرگذاری که در سنت نظریه وابستگی در میان متفکران آمریکای لاتین همچون فرناندو هنریک کاردوزو و انزو فالتو و متفکران غربی مانند پل باران، آندره گوندر فرانک و پ. پ. ری (Rey) و دیگران به عمل آورده است، سطح تحلیل و واحد تحلیل خود را از سطوح خرد نظام‌های سیاسی ملی و واحدهای تحلیل اقتصادی (سطح خرد) فراتر برده و کل عرصه جهان را به‌عنوان واحد تحلیل روش‌شناسیک مطالعات خود قرار داد و «سرمایه‌داری» را به‌عنوان نیروی «سائق» نظام اقتصادی و اجتماعی در سطح جهان برگزید.

کشورهای مرکز که به لحاظ علمی، صنعتی، تکنولوژیک، فرهنگی، نظامی و از نظر ثروت و قدرت جزو برترین و پیشرفته‌ترین کشورهای صنعتی و ثروتمندترین و قدرتمندترین دولت‌ها و نظام‌های سیاسی در سطح جهان محسوب می‌شوند به استثمار و غارت منابع و مواد خام کشورهای واقع در مناطق حاشیه و پیرامونی، یعنی همان کشورهای توسعه‌نیافته و عقب نگه‌داشته‌شده می‌پردازند.

ادامه در صفحه ۸

یادداشت

«والرشتاین» در ایران و گفت‌وگو در فضای واقعی

هادی خانیکی

حضور ایمانوئل والرشتاین نظریه‌پرداز ۸۴ساله «جهانی‌شدن نظام‌مند» در ایران آن هم به دعوت و همت دو انجمن علمی و همکاری چهار دانشگاه و دو نهاد دولتی رخدادی مهم در پاسخگویی به ضرورت توجه به گسترش و تعمیق فرهنگ گفت‌وگو و ارتباطات علمی از سویی و آموزش و ترویج اندیشه انتقادی، از سوی دیگر است.

با آرای این اندیشمند پیر و پیشکسوت معاصر در باب مفهوم و مساله جهانی‌شدن و مقوله‌های اساسی و کانونی آنچه موافق باشیم و چه مخالف و چه منتقد، نمی‌توانیم او و اندیشه او را نادیده بگیریم و باید بر سرآنچه او می‌گوید، باب جدیدی در گفت‌وگوهای علمی بگشاییم. آن‌چه انکارناشدنی است، سهولت گفت‌وگو حتی گفت‌وگوهای انتقادی با متفکران بزرگ جهان در فضای مجازی است.

ادامه در صفحه ۸

نگاه

سفر «والرشتاین» فرصتی برای همگرایی در علوم اجتماعی ایران

محمدامین قانعی‌راد

ایمانوئل والرشتاین جامعه‌شناس و نظریه‌پرداز برجسته معاصر و رییس اسبق انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسی در روزهای ۹ تا ۱۶اسفند ۱۳۹۲ به دعوت انجمن جامعه‌شناسی ایران برای شرکت در «سمینار بررسی آرای ایمانوئل والرشتاین» و بازدید از اماکن فرهنگی و تاریخی به کشور ما سفر می‌کند. او از ۳۱سالگی با انتشار کتاب «آفریقا: سیاست استقلال» به‌تدریج به‌عنوان اندیشمندی توانا در عرصه علوم اجتماعی مطرح شد و سرانجام به خاطر انتشار اولین جلد از پژوهش بزرگش درباره «نظام نوین جهانی» با عنوان فرعی «کشاورزی تجاری و ریشه‌های اقتصاد جهانی اروپایی در قرن شانزدهم» پایگاه خود را به‌عنوان نظریه‌پردازی در تراز جهانی تثبیت کرد و او با تالیف این اثر توانست در سال ۱۹۷۵ جایزه معتبر انجمن جامعه‌شناسی آمریکا موسوم به «جایزه سوروکین» را دریافت کند. پژوهش گسترده والرشتاین درباره نظام نوین جهانی، به مثابه بازتفسیری نوآورانه از ظهور و توسعه جهان مدرن از قرن شانزدهم تا قرن بیستم، به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و اثرگذارترین کارهای علوم‌اجتماعی معاصر توصیف شده است.

به‌نظر بسیاری از صاحبنظران برجسته مطالعات توسعه، نظریه نظام جهانی بهتر از دو دیدگاه نوسازی و وابستگی می‌تواند توسعه اقتصادی کشورهای مرکز و وضعیت نیمه‌توسعه‌یافتگی یا توسعه‌نیافتگی در کشورهای نیمه‌پیرامونی و پیرامونی را در ساختار اقتصاد جهانی سرمایه‌داری توضیح دهد.

ادامه در صفحه ۹

COMFORT AIR SYSTEM

با سیستم مکنده هوای پاندورا که در کفشهای آناتومیک طبی تعبیه شده با عرق پا، کمر درد و پا درد خداحافظی کنید.

1 ورودی پای نرم شده با لاتکس، فشار و مالش را از بین می‌برد

2 آستر چرم طبیعی با رنگهای گیاهی بدون هیچ گونه مواد شیمیایی مضر به پاهای شما اجازه تنفس کامل داده و راحتی را برای آنها به ارمغان می آورد.

3 رویه‌ی چرم طبیعی با رنگهای گیاهی با منفذهای ریز برای تنفس پا

4 کانالهای تهویه برای گردش هوا باعث بوجود آمدن محیطی بسیار سالمتر برای پاهای شما می‌شود.

5 کفی پلی اورتان با رویه‌ی چرم طبیعی برای نهایت راحتی هنگام راه رفتن که تکانها را به خوبی جذب کرده و از درد پا و کمر جلوگیری می‌کند.

6 جذب فشار پا و استفاده از آن جهت کپسول هوا برای به گردش انداختن هوا هنگام راه رفتن

7 جذب تکانها و نرمی بیشتر با کانال هوای ژلاتینی

8 کپسول هوا برای مکش و دمیدن هوا در جهت‌های طراحی شده

9 سوراخهای زیره برای کم کردن وزن کلی کفش که باعث کیفیت بهتر هنگام راه رفتن می‌شود.

10 زیره کفش با دوام، سبک و انعطاف پذیر از جنس پلی اورتان؛ جذب کننده قوی تکانها و نرم برای مفاصل

11 حفره نهایی گردش هوا که هوا را از داخل کفش به بیرون هدایت می‌کند.

PANDORA
www.Pandora.ir
Facebook.com/Pandoraleather
SMS : 1000666

نمایندگی های تهران
- نیاوران – تلفن: ۲۶۱۰۳۸۲۴
- صادقیه – تلفن: ۴۴۲۱۰۶۹۳
- ولنجک – تلفن: ۲۲۱۷۲۳۸۶
- سهروردی – تلفن: ۸۸۱۷۲۹۳۶
- شریعتی – تلفن: ۲۲۸۹۷۱۴۱
- شهرک غرب – تلفن: ۸۸۰۸۵۱۴۹
- فردوسی – تلفن: ۶۶۳۴۲۰۴۴
- سعدی – تلفن: ۳۳۹۱۷۲۵۷
- ولی عصر – تلفن: ۸۸۹۰۶۵۷۳
- جلال آل احمد – تلفن: ۴۴۲۷۳۷۶۰
- گیشا – تلفن: ۸۸۲۷۷۵۶۱

نمایندگی های شهرستان
- اصفهان – تلفن: ۰۳۱۱۶۲۷۲۳۳۱
- اردبیل – تلفن: ۰۴۵۱۲۲۳۶۴۸۹
- ارومیه – تلفن: ۰۴۴۱۳۴۶۸۳۴۹
- رشت – تلفن : ۰۱۳۱۷۷۵۱۲۹۸
- رشت – تلفن: ۰۱۳۱۳۲۳۷۷۵۰
- زاهدان – تلفن: ۰۵۴۱۳۲۲۱۱۱۱
- قزوین – تلفن: ۰۲۸۱۳۳۵۲۳۵۱
- قم – تلفن: ۰۲۵۳۷۷۳۰۲۸۱
- کرج – تلفن: ۰۲۶۳۲۵۶۰۱۰۶
- کرج – تلفن: ۰۲۶۳۲۵۶۰۱۴۶
- گرگان – تلفن: ۰۱۷۱۵۵۲۴۹۲۹
- گرگان – تلفن: ۰۱۷۱۵۵۲۲۹۶۲
- لاهیجان – تلفن: ۰۱۴۱۳۲۳۲۰۷۴
- مشهد – تلفن: ۰۵۱۱۷۶۸۹۴۰۰
- یزد – تلفن: ۰۳۵۱۷۲۴۳۷۹۶
- بندرانزلی – تلفن: ۰۱۸۱۳۲۳۷۰۷۰
- کرمانشاه – تلفن: ۰۸۳۱۷۲۷۵۲۶۶
- چالوس – تلفن: ۰۱۹۱۲۲۱۰۸۱۸